

EEG-Verdrag art. 3, 7, 52, 53, 56; Ri. (EEG) nr. 73/148/EEG

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R. (1992). EEG-Verdrag art. 3, 7, 52, 53, 56; Ri. (EEG) nr. 73/148/EEG: M.V. Micheletti e.a./Delegacion del Gobierno de Cantabria. *Migrantenrecht*, 1992(9), 105-110.

Document status and date:

Published: 01/01/1992

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

MR 1992, 139
Hof van Justitie EG
7 juli 1992
Zaak C-369/90

(Voltallig Hof)

Weekoverzicht HvJ EG No. 21/92

Prejudiciële zaak. Vrij verkeer van personen. Recht van vestiging. Begunstigden. Dubbele nationaliteit.

Dictum:

De bepalingen van gemeenschapsrecht inzake de vrijheid van vestiging verzetten zich ertegen, dat een Lid-Staat weigert deze vrijheid te erkennen voor de onderdaan van een andere Lid-Staat die tevens de nationaliteit van een derde land

bezit, omdat de wetgeving van de Lid-Staat van ontvangst hem als onderdaan van dat derde land beschouwt.

EEG-Verdrag art. 3, 7, 52, 53, 56; Ri. (EEG) nr. 73/148/EEG

M.V. Micheletti e.a./Delegación del Gobierno en Cantabria

Bij beschikking van 1 december 1990, binnengekomen bij het Hof op 14 december daaraanvolgend, heeft het Tribunal Superior de Justicia de Cantabria (Spanje) een prejudiciële vraag gesteld over de uitlegging van de artikelen 3, 7, 52, 53 en 56 EEG-Verdrag en van richtlijn 73/148/EEG van de Raad inzake de opheffing van de beperkingen van de verplaatsing en het verblijf van onderdanen van de Lid-Staten binnen de Gemeenschap ter zake van vestiging en verrichting van diensten.

Deze vraag is gerezen in het kader van een geding tussen bovengenoemde partijen over het besluit van de Spaanse overheid om te weigeren aan Micheletti, die zowel de Argentijnse als de Italiaanse nationaliteit bezit, een definitieve verblijfsvergunning voor EEG-onderdanen te verlenen teneinde zich al tandarts in Spanje te vestigen. Deze weigering was gebaseerd op artikel 9 van het Spaans burgerlijk wetboek, dat in geval van dubbele nationaliteit en wanneer een daarvan de Spaanse nationaliteit is, kiest voor de nationaliteit van het land waar de betrokkene zijn normale woonplaats had voordat hij naar Spanje kwam, in casu Argentinië. In dit verband moet worden vastgesteld, dat de vaststelling van de voorwaarden voor het verkrijgen en het verlies van de nationaliteit weliswaar naar internationaal recht behoort tot de bevoegdheid van de Lid-Staten, die deze bevoegdheid met inachtneming van het gemeenschapsrecht moeten uitoefenen, doch dat in de wetgeving van een Lid-Staat de gevolgen van toekenning van de nationaliteit van een andere Lid-Staat niet mogen worden beperkt door het stellen van extra voorwaarden voor de erkenning van die nationaliteit met het oog op de uitoefening van de in het Verdrag voorziene grondrechten.

Wanneer de betrokkenen dus een der in richtlijn 73/148 genoemde documenten overleggen ten bewijze van de hoedanigheid van onderdaan van een Lid-Staat, mogen de andere Lid-Staten deze hoedanigheid niet betwisten op grond dat de betrokkenen daarnaast de nationaliteit van een derde staat bezitten, die krachtens de wetgeving van het gastland prevaleert boven die van de Lid-Staat.

Het Hof verklaarde voor recht:

De bepalingen van gemeenschapsrecht inzake de vrijheid van vestiging verzetten zich ertegen, dat een Lid-Staat weigert deze vrijheid te erkennen voor de on-

tevens de nationaliteit van een derde land bezit, omdat de wetgeving van de Lid-Staat van ontvangst hem als onderdaan van dat derde land beschouwt.

Advocaat-generaal G. Tesauro heeft op 30 januari 1992 conclusie genomen. Zijn conclusie luidde als volgt:

"Het terzake geldende gemeenschapsrecht, inzonderheid artikel 52 EEG-Verdrag, moet aldus worden uitgelegd, dat het zich ertegen verzet dat een Lid-Staat een onderdaan van een andere Lid-Staat het recht weigert om een beroep te doen op de vrijheid van vestiging, enkel omdat de betrokkene tevens de nationaliteit van een derde land bezit waar hij zijn vaste verblijfplaats, zijn feitelijke verblijfplaats of zijn laatste verblijfplaats had."

Commentaar

1. Het hiervoor afgedrukte arrest van het Europese Hof van Justitie is van groot belang voor de beantwoording van de vraag, welke personen thans het recht genieten zich vrij te vestigen op het grondgebied van lidstaten van de Europese Gemeenschap. Het arrest zal bovendien vermoedelijk niet zonder invloed zijn op toekomstige ontwikkelingen van het nationaliteitsrecht in diverse landen van de Gemeenschap.

2. Micheletti was in Argentinië geboren als zoon van een Italiaanse vader. Krachtens de Italiaanse nationaliteitswet had hij door afstamming (iure sanguinis) de Italiaanse nationaliteit verworven, krachtens de Argentijnse nationaliteitswet verwierf hij tevens de Argentijnse nationaliteit door geboorte op Argentijns grondgebied (iure soli). Micheletti studeerde in Argentinië tandheelkunde. Na zijn studie ging hij naar Spanje. Op grond van een verdrag tussen Spanje en Argentinië over de erkenning van diploma's werd zijn tandartsdiploma in Spanje erkend. Tot zover ging hem dus alles voor de wind. Vervolgens werd hij echter geconfronteerd met het feit, dat Spaanse autoriteiten weigerden hem een vergunning tot vestiging te geven die hij nodig had om in Spanje het beroep van tandarts uit te oefenen. Micheletti liet vervolgens een Italiaans paspoort zien en verklaarde dat hij als Italiaan een door de Europese Gemeenschap gegarandeerd recht heeft om zich in Spanje te vestigen en daar zijn beroep uit te oefenen, met andere woorden hij beriep zich op de vrijheid neergelegd in art. 52 EEG-verdrag.

De Spaanse autoriteiten waren hiervan niet bijzonder onder de indruk. Zij beriepen zich op art. 9, lid 9 van het Spaanse burgerlijk wetboek. Voorzover hier van belang komt dat artikel op het volgende neer: indien iemand meer dan één nationaliteit heeft is maatgevend de nationaliteit van het land waar hij woont en als hij

derhavige geval) de nationaliteit van het land, waar hij het laatst zijn gewone verblijfplaats had. Gesteld werd, dat dit in casu Argentinië was, zodat de Spaanse autoriteiten in het onderhavige geval in het perspectief van de zoëven weergegeven bepaling niet te maken hadden met een Italiaan maar met een Argentijn. Van een beroep op de vrijheden van het EEG-verdrag kon in casu dus geen sprake zijn, aldus de Spaanse autoriteiten. Het Tribunal Superior de Justicia legde aan het Hof van Justitie in Luxemburg vervolgens een prejudiciële vraag voor betreffende de verhouding van art. 52 EEG-verdrag en art. 9, lid 9 Spaans burgerlijk wetboek. De pointe van de vraag was de afgrenzing van het aantal personen, dat het recht van vrije vestiging op het grondgebied der lidstaten van de Europese Gemeenschap geniet.

3. Het is van belang, dat de vrijheden die het EEG verdrag aan personen toekent, worden gegeven aan die personen die de nationaliteit van een lidstaat bezitten. Als we degenen die de vrijheden van het EEG-verdrag genieten als Europese burgers aanduiden, zijn dus alle personen die de nationaliteit van een lidstaat bezitten zulke Europese burgers. Het nationaliteitsrecht van de diverse lidstaten bepaalt, welke personen met succes een beroep op het EEG-verdrag kunnen doen en welke niet. Op deze regel bestaan echter uitzonderingen: twee lidstaten hebben op het ogenblik dat zij toetraden tot de Europese Gemeenschap een verklaring afgelegd betreffende de kring van personen, die voor doeleinden van het EEG-verdrag als hun burgers moeten worden beschouwd. Zo verklaarde Duitsland in 1957, dat niet slechts Duitsers in de zin van de Duitse nationaliteitswet voor doeleinden van het EEG-verdrag als Duitsers zouden moeten worden beschouwd (hetgeen ook al alle DDR-burgers omvatte), maar alle burgers in de zin van art. 116 Grundgesetz (hetgeen ook etnische Duitsers in Oost-Europa omvat, waaronder bijvoorbeeld de zogenaamde Wolga-Duitsers). Toen Groot-Brittannië toetrad tot de Europese Gemeenschap legde ook dit land een verklaring af over de gewenste interpretatie van Brits onderdaan in de zin van het EEG-verdrag. Deze verklaring werd vervolgens herzien ter gelegenheid van de inwerkingtreding van de nieuwe Britse nationaliteitswet van 1981. Opmerkelijk is, dat de inwoners van bijvoorbeeld de Kanaaleilanden niet onder deze definitie vallen, maar de Gibraltarees wel. Zowel tegen de verklaring van Duitsland als tegen de verklaringen van Groot-Brittannië is door de overige lidstaten niet geprotesteerd, zodat deze m.i. conform het Weense Verdragenverdrag aan die verklaringen zijn gebonden. Voorzover een staat echter niet een dergelijke nationaliteitsverklaring heeft afgelegd, is het nationaliteits-

vraag of iemand zich op de vrijheden van het EEG-verdrag kan beroepen.

4. De vraag is gesteld, of het feit dat een staat lid is van de Europese Gemeenschap de competentie van deze staat ter regeling van zijn nationaliteitsrecht beïnvloedt (zie mijn boek *Staatsangehörigkeitsrecht im Wandel*, pp. 23-27, met verdere literatuurverwijzingen). Tenminste drie standpunten zijn denkbaar.

- a. De competentie ter regeling van de nationaliteit wordt niet beïnvloed, maar voor de vraag welke personen onder de bescherming van het EEG-verdrag vallen blijft het nationaliteitsrecht van een lidstaat ten tijde van de toetreding van deze staat tot de EG maatgevend. Met andere woorden de nationaliteitsregeling is op dat moment versteend. Een gematigde versie van dit standpunt is, dat niet ingrijpende wijzigingen van het nationaliteitsrecht wel mogelijk zijn, fundamentele wijzigingen echter niet. De mogelijkheid van niet ingrijpende wijzigingen is dan gefundeerd op het feit, dat de bescherming van het EEG-verdrag bewust aan een steeds aan wijzigingen onderhevig instituut als de nationaliteit is gekoppeld. Kleine wijzigingen van de verwervings- en verliesgronden van een nationaliteit zijn derhalve reeds van te voren ingecalculeerd.
- b. Er is geen sprake van een loskoppeling van de bescherming van het EEG-verdrag en het nationaliteitsrecht van de lidstaten, maar de lidstaten zijn niet meer bevoegd zondermeer alle wijzigingen die zij wensen in hun nationaliteitsrecht aan te brengen. Dit standpunt kan ook weer iets worden afgezwakt door de stellen, dat niet ingrijpende wijzigingen van het nationaliteitsrecht wel mogelijk zijn, fundamentele wijzigingen echter niet.
- c. Er is geen sprake van een loskoppeling van de bescherming van het EEG-verdrag en het nationaliteitsrecht van de lidstaten. Niettemin zijn de lidstaten bevoegd hun nationaliteitsrecht in te richten zoals zij dit nodig achten, zij kunnen ook als zij zulks willen geheel autonoom verklaringen afleggen, die de kring van hun staatsburgers voor doeleinden van het EEG-verdrag uitbreiden of beperken.

Het is onduidelijk, welke van deze standpunt rechtens zou moeten worden ingenomen. Het verdrag van Maastricht koos echter blijkens een bij het Verdrag horende verklaring van de staatshoofden voor het laatstvermelde standpunt. Art. 8, lid 1 schept een "burgerschap van de Unie" en stelt vervolgens: "Burger van de Unie is een ieder die de nationaliteit van een Lid-Staat bezit." Naar aanleiding van dit artikellid komt uiteraard de vraag op, of de Unie dan ook de regeling van de nationaliteit van de Lid-staten kan beïnvloeden, zoals -historisch-vergelijkend be-

zien- in soortgelijke unies het geval was en is. Door een bij het Maastrichtse verdrag behorende verklaring van de staatshoofden wordt echter een poging gedaan speculaties over een competentie van de Unie op het gebied van het nationaliteitsrecht de pas af te snijden. In een "Verklaring betreffende de nationaliteit van een Lid-Staat" lezen we:

"De conferentie verklaart dat telkens wanneer in het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap sprake is van onderdanen van de Lid-Staten, de vraag of een persoon de nationaliteit van deze of gene Lid-Staat bezit, uitsluitend wordt geregeld door verwijzing naar het nationale recht van de betrokken staat. De Lid-Staten kunnen, ter informatie, door middel van een bij het voorzitterschap neder te leggen verklaring, aangeven welke personen voor gemeenschapsdoeleinden als hun onderdanen moeten worden beschouwd; zij kunnen die verklaring indien nodig wijzigen."

De geciteerde verklaring is een duidelijke keuze voor de opinie sub c), maar de verhouding tot art. 8 van het Verdrag is niet geheel duidelijk.

De beslissing in de zaak Micheletti lijkt echter eerder in de richting van standpunt b) te tenderen. Hierna zal onder 10 daarop nader worden ingegaan. Bovendien zal het mij niet verbazen, als met name Spanje zal trachten te bewerkstelligen om de EG competentie te verschaffen om invloed uit te oefenen op het nationaliteitsrecht van de lidstaten. Wat is namelijk precies de achtergrond van de Micheletti-casus.

5. Spanje weigerde de vrije vestiging van Micheletti met een beroep op art. 9, lid 9 van het Spaans burgerlijk wetboek in samenhang met lid 10 van datzelfde artikel. Aan deze -trouwens niet door helderheid uitblinkende bepalingen- werd de volgende uitleg gegeven: indien iemand een dubbele nationaliteit heeft, is de voor de Spaanse autoriteiten doorslaggevende nationaliteit de nationaliteit van de staat, waar de betrokkene zijn gewone verblijfplaats heeft. Als de persoon in kwestie in een derde staat woont (waarvan hij niet de nationaliteit heeft, zoals in casu het geval was met Micheletti) dan is doorslaggevend de nationaliteit van de staat, waar de betrokkene het laatst zijn gewone verblijfplaats had. Het is op het eerste gezicht uitermate vreemd, dat art. 9 Spaans burgerlijk wetboek werd toegepast op een niet civielrechtelijk geschil, namelijk betreffende de vraag of Micheletti het recht van vrije vestiging van het EEG-verdrag geniet. Art. 9, lid 9 begint namelijk met de woorden "A los efectos de este capítulo ..." ("Voor de toepassing van dit hoofdstuk ..."). Het hoofdstuk waarin dit artikel staat, is het hoofdstuk inhoudende regels van internationaal privaatrecht (Capítulo IV: Normas de derecho internacional privado). Men zou dus

zeggen, dat deze bepaling op de kwestie Micheletti in het geheel niet van toepassing is, maar uitsluitend indien in een internationaal privaatrechtelijke casus de effectieve nationaliteit moet worden bepaald. Hebben de Spaanse autoriteiten dus naarstig gezocht naar een stok, waarmee ze Micheletti konden slaan? En hebben zij gemeend deze stok te vinden in een (analoge) toepassing van art. 9, lid 9? Heeft vervolgens de Spaanse rechter aan het Hof willen vragen, of deze stok inderdaad mocht worden gehanteerd en daarbij een negatief antwoord ontvangen? Meerdere opmerkingen zijn op zijn plaats.

Het is mij momenteel nog onbekend, of art. 9, lid 9 van het Spaans burgerlijk wetboek -ondanks de eenduidige inleidende woorden- vaker door Spaanse rechters is toegepast in gevallen, die niet over het internationaal privaatrecht gingen. Buiten kijf staat echter, dat de Spaanse rechter in beginsel bevoegd is het toepassingsgebied van een Spaanse wettelijke bepaling vast te stellen. Als een Nederlands jurist op afstand constateert, dat het wat vreemd is om een uitsluitende IPR-bepaling ook buiten het conflictenrecht te hanteren, heeft men daar in Spanje terecht geen boodschap aan. Ook het Europese Hof kon niets zeggen over de gewenste interpretatie van de Spaanse bepaling, doch heeft 'slechts' geoordeeld, dat de toepassing van dat artikel niet in strijd mag komen met de door het EEG-recht gegarandeerde vrijheden van personen, die door een andere lidstaat van de EG als burgers worden beschouwd. Was de procedure voor het Hof nu uitsluitend een kleine schermutseling over het toepassingsgebied van een wat extravagant geïnterpreteerde bepaling uit het Spaanse IPR, of zat er meer achter? Het laatste is m.i. het geval.

6. Vanuit Italië zijn sinds het eind van de vorige eeuw grote groepen personen naar Argentinië geëmigreerd. In 1973 heeft Italië diensgevolge een Verdrag inzake dubbele nationaliteit met Argentinië gesloten. Dat -trouwens gedeeltelijk terugwerkende kracht hebbende- verdrag staat toe, dat Italianen de Argentijnse nationaliteit verwerven zonder de Italiaanse nationaliteit te verliezen. De oorspronkelijke nationaliteit wordt echter "latent": zij slaapt zolang de betreffende personen niet naar Italië terugkeren en zich daar vestigen. Indien ze zich weer vestigen in Italië, herleeft de oude nationaliteit en wordt de Argentijnse nationaliteit latent. Zulke Argentijnse Italianen kunnen zolang zij niet terugkeren naar Italië geen rechten aan hun Italiaanse nationaliteit ontnemen. Het ligt voor de hand om te concluderen, dat zij daarom ook niet kunnen genieten van de vrijheden die het EEG-verdrag aan Italianen geeft. Hebben de Spanjaarden dan Micheletti wellicht toch terecht het recht op vrije vestiging geweigerd? Neen, want de

Italiaanse regering stelt zich op het standpunt, dat de Italiaanse nationaliteit van een Argentijnse Italiaan uitsluitend slaapt, indien een Italiaan door naturalisatie de Argentijnse nationaliteit verworft. Indien iemand in Argentinië als kind van Italiaanse ouders wordt geboren en daarvoor Argentijns/Italiaanse bipatriede wordt, zoals bij Micheletti het geval was, is volgens de Italiaanse autoriteiten het Italiaans/Argentijnse Verdrag niet van toepassing. Beide nationaliteiten zijn dan volgens de Italianen gelijk relevant, zodat zulke personen als Italianen een beroep op het EEG-verdrag kunnen doen.

De Spaanse autoriteiten waren over deze interpretatie van het Italiaans/Argentijnse verdrag kennelijk uitermate verbaasd en meenden, dat ook zulke bipatrieden onder het verdrag vielen en dat daarom de Italiaanse nationaliteit van Micheletti sliep, zolang hij zich niet in Italië had gevestigd. Het staat echter buiten kijf, dat niet een overheid van een derde land bilaterale nationaliteitsrechtelijke verdragen mag interpreteren. Dat over nationaliteitsrechtelijke verdragen interpretatieproblemen kunnen ontstaan, weten we als Nederlanders maar al te goed, getuige de problemen die zijn ontstaan naar aanleiding van de toepassing van de nationaliteitsrechtelijke Toescheidingsovereenkomst tussen Nederland en Suriname, waarover vooral H. Ahmed Ali in dit tijdschrift herhaaldelijk heeft geschreven. We weten daarom ook dat het tot de competentie van elke verdragsstaat behoort om zulke verdragen te interpreteren. Aan die interpretatie zijn vervolgens derde staten (zoals in casu Spanje) strikt gebonden. Zulk is ook in overeenstemming met het Haagse Nationaliteitsverdrag van 1930 en met de praktijk van het internationale recht. Spanje moest de Italiaanse interpretatie van het verdrag daarom in beginsel slikken, maar is waarschijnlijk juist daarom op het idee gekomen art. 9, lid 9 van het Spaanse burgerlijk wetboek van stal te halen: Micheletti mocht dan wellicht volgens de Italianen Italiaan zijn, Spanje wilde hem niettemin als Argentijn met een slapende en daarom irrelevante Italiaanse nationaliteit beschouwen.

7. Waarom wonden de Spanjaarden zich nu zo vreselijk op over de Italiaanse interpretatie van het toepassingsgebied van het Italiaans/Argentijnse verdrag? Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid is daarvan de reden, dat Spanje in 1969 een vrijwel identiek verdrag inzake dubbele nationaliteit met Argentinië had gesloten. Sterker nog: het Spaans/Argentijnse verdrag was het voorbeeld voor de Italiaans/Argentijnse pendant. Ook Spanjaarden kunnen de Argentijnse nationaliteit verwerven zonder de Spaanse te verliezen. Die Spaanse nationaliteit wordt dan echter latent en slaapt totdat de be-

Spanje past dit beginsel van de slapende nationaliteit echter ook toe op personen die *iure sanguinis* Spanjaard zijn, doch *iure soli* eveneens Argentijn (zo Miguel Virgos in een nog ongepubliceerd paper gepresenteerd tijdens een door H.U. Jesurun d'Oliveira op 15 en 16 juni 1992 te Florence georganiseerde conferentie over 'Plural Nationality').

Laten we dit door een denkbeeldige casus toelichten. Stel Micheletti had in Argentinië een buurjongen Manuel Sanchez, die daar als kind van Spaanse ouders was geboren. Ook hij studeerde tandheelkunde en kwam vervolgens op het idee om in Rome in Italiaanse tanden te gaan boren. Wat zou dan zijn gebeurd? In de eerste plaats zou Manuel Sanchez zijn Argentijnse diploma niet zo gemakkelijk in Italië erkend hebben kunnen krijgen, daar naar mijn weten tussen Italië en Argentinië geen bilateraal verdrag betreffende de erkenning van diploma's bestaat. Maar zelfs als dat wel was gelukt, had Manuel Sanchez zich dan met een beroep op het EEG-verdrag in Italië mogen vestigen? Het antwoord zou stellig ontkennend hebben geluid. Spaanse autoriteiten zouden namelijk hebben gezegd, dat Manuel Sanchez slechts een slapende Spaanse nationaliteit bezit en daarom aan die nationaliteit geen enkel recht kan ontleen, ook niet de rechten van het EEG-verdrag. In Spaanse visie zou Manuel Sanchez Argentijn zijn en - zolang hij zich niet in Spanje vestigt - geen Spanjaard.

In dit perspectief wordt de verbazing van de Spaanse autoriteiten over de Italiaanse interpretatie van hun verdrag met Argentinië wat begrijpelijker. Nu zouden we laconiek kunnen reageren en zeggen: laten de Spanjaarden zich nu maar niet verder opwinden en laten ze hun eigen verdrag met Argentinië dan maar precies zo "liberaal" interpreteren als de Italianen met hun verdrag doen. Beide staten staan dan "quite" en de pot heeft de ketel dan niets meer te verwijten. Het is echter ten eerste de vraag, of de overige EG-landen het zo gelukkig zouden vinden, als Spanje een dergelijke stap zou zetten. Italië heeft uitsluitend een verdrag betreffende de dubbele nationaliteit gesloten met Argentinië. Spanje heeft daarentegen tussen 1958 en 1979 dergelijke verdragen echter met twaalf Latijns-Amerikaanse staten gesloten, namelijk behalve met Argentinië ook met (in chronologische volgorde) Chili, Peru, Paraguay, Nicaragua, Guatemala, Bolivia, Ecuador, Costa Rica, Honduras, Dominicaanse Republiek, en Colombia. Deze verdragen zijn het gevolg van een beweging die de "hispanidad" onderstreepte, de gemeenschappelijke cultuur van Spanje en Spaans Amerika. Al deze verdragen kennen in diverse varianten het instituut van de "slapende" Spaanse natio-

teit van Argentijns/Spaanse burgers wakker schudt, zal uiteraard ook de Spaanse nationaliteit van die andere Latijns-Amerikaans/Spaanse burgers ontwakken.

Toen Spanje wou toetreden tot de EG was het bestaan van de verdragen betreffende de dubbele nationaliteit met vele Latijns-Amerikaanse landen natuurlijk bekend. In het kader van de toetredingsonderhandelingen zijn kennelijk ook kritische opmerkingen over deze verdragen gemaakt. Ik concludeer dat uit een publicatie van Elisa Perez Vera, *El sistema español de la doble nacionalidad ante la futura adhesión de España a las Comunidades Europeas* (Het Spaanse systeem van de dubbele nationaliteit met het oog op de toekomstige toetreding van Spanje tot de Europese Gemeenschappen), *Revista de instituciones europeas* 1981, blz. 685-703. Op blz. 685 stelt zij over de zo-even vermelde verdragen: "es ... un aspecto del Derecho español de nacionalidad que parece despertar serias reservas en ciertos juristas comunitarios que abogarían por su modificación." Vrij weergegeven: de verdragen roepen aarzelingen op bij juristen van de Europese Gemeenschap, die bepleiten dat de verdragen zouden moeten worden gewijzigd. De strekking van de publicatie van Elisa Perez Vera is het geruststellen van die juristen. Juist omdat de verdragen een systeem van latente nationaliteiten introduceren, hoeft men voor zo'n slapende Spaanse nationaliteit niet bang te zijn. Aan die nationaliteit kan in Spanje geen rechten worden ontleend en daarom ook geen rechten uit het EEG-verdrag. Kennelijk heeft de Spaanse regering soortgelijke geruststellende opmerkingen in de richting van de EG gemaakt, want Spanje heeft geen verklaring afgelegd, die latente Spanjaarden uitsloot van de rechten van het EEG-verdrag. Men vond dit vermoedelijk vanzelfsprekend. Zou Spanje deze opinie nu mogen wijzigen? Ik kan me voorstellen, dat de overige EG-staten daarover niet enthousiast zouden zijn, gezien het buitengewoon grote aantal personen, waarom het gaat. Bij dit laatste zij nog het volgende aangetekend: in beginsel zijn de desbetreffende verdragen slechts van toepassing op Spanjaarden die na het in werking treden van een dergelijk verdrag de nationaliteit van een verdragsstaat hebben verworven, maar de verdragen kennen clausules die het mogelijk maken, dat een eerder genaturaliseerde ex-Spanjaard alsnog opteert voor de werking van het verdrag. Een voorbeeld daarvan is art. 5 van het Spaans-Argentijnse verdrag: "Los españoles y los argentinos que con anterioridad a la vigencia de este Convenio hubiesen adquirido la nacionalidad argentina o española, respectivamente, podrán acogerse a sus beneficios y conservar su nacionalidad de origen, declarando que tal es su voluntad ante las autoridades encargadas

2." (De Spanjaarden en de Argentijnen die voor de inwerkingtreding van dit Verdrag de Argentijnse, respectievelijk de Spaanse nationaliteit hebben verworven, kunnen de voordelen van dit Verdrag genieten en hun oude nationaliteit behouden door een daartoe strekkende verklaring af te leggen ten overstaan van de met het bijhouden van de in artikel 2 vermelde registers belaste autoriteiten).

Uiteraard moet worden onderstreept, dat de in de vorige alinea's geserveerde soep niet zo heet hoeft te worden gegeten als ze werd opgediend. De Italiaanse regering stelde zich immers op het standpunt, dat de Italiaanse nationaliteit van tot Argentijn genaturaliseerde personen inderdaad een slapende is, waaraan geen Italiaanse of EG-rechten kunnen worden ontleend. Bij verwerving van beide nationaliteiten, de een iure sanguinis, de ander iure soli is dit blijkens de casus Micheletti anders. Het is deze laatste -ge nuanceserde- interpretatie die Spanje wellicht zou kunnen overnemen. Hoe zit het echter met gevallen, waarin de iure sanguinis verworven nationaliteit van een Europese nationaliteit reeds een slapende was? Valt het in Argentinië geboren kind van een tot Argentijn genaturaliseerde Italiaanse vader onder de Micheletti-formule? Met andere woorden wordt de latente Italiaanse nationaliteit van de vader bij het kind weer virulent? Of zou hier mutatis mutandis de aloude regel "nemo plus iuris transferre potest quam ipse habet" opgaan: niemand kan meer rechten overdragen dan hij zelf heeft? Indien een slapende nationaliteit van ouders bij de volgende generatie weer ontwaakt, heeft de Micheletti-opvatting van de Italiaanse autoriteiten in combinatie met het "nihil obstat" (verklaring van geen bezwaar) van het Europese Hof gigantische consequenties.

8. Om hoeveel mensen gaat het eigenlijk, indien we in het voorgaande spreken over Italiaans/Argentijnse bipatriden of over Spaans/Latijnsamerikaanse bipatriden? We dienen daarbij enkele categorieën te onderscheiden:

- a. diegenen die na het in werking treden van een der vermelde verdragen in Argentinië, respectievelijk een ander Latijnsamerikaans land zijn genaturaliseerd zonder de oorspronkelijke nationaliteit te verliezen;
- b. diegenen, die reeds voor het in werking treden van een der vermelde verdragen waren genaturaliseerd maar door optieverklaring de oude nationaliteit hebben terugverworven zonder de door naturalisatie verworven nationaliteit te verliezen;
- c. diegenen die iure soli de Argentijnse, respectievelijk andere Latijnsamerikaanse nationaliteit hebben verworven, doch daarnaast omdat ze afstammen van een ouder met een "virulente" Italiaanse of Spaanse natio-

naliteit tevens een van deze nationaliteiten hebben verworven;

- d. diegenen die iure soli de Argentijnse, respectievelijk andere Latijnsamerikaanse nationaliteit hebben verworven, en daarnaast omdat ze afstammen van een ouder met een "latente" Italiaanse of Spaanse nationaliteit tevens een van deze nationaliteiten hebben verworven.

Micheletti behoort vermoedelijk tot groep c); mij is althans niet uit de casus gebleken, dat hij tot groep d) behoorde. Het is echter van groot belang zulks na te gaan, maar mij ontbreken thans daarover gegevens. Groep c) is naar mijn inschatting niet gigantisch groot. Een schatting durf ik echter niet te doen. Groep c) geniet, als ze de Italiaanse nationaliteit bezitten de vrijheden van het EEG-verdrag, dat weten we na de boven afgedrukte beslissing van het Europese Hof. Of zulks ook het geval is met de groep sub d) is onzeker, zo stelde ik boven reeds.

Groep a) en b) zijn zowel in de visie van de Spaanse als van de Italiaanse regering 'latente' burgers. Hun aan het EG-recht te ontlelen rechten herleven pas als ze zich in Spanje, respectievelijk Italië vestigen. Bij a) gaat het naar mijn schatting om honderdduizenden Italianen en Spanjaarden. Bij b) gaat het wellicht ook om dergelijke getallen, maar groep b) kan gemakkelijk tot miljoenen uitbreiden, daar oud-Italianen en -Spanjaarden zich alsnog in de gelederen van groep b) kunnen laten opnemen. De door de verdragen voorziene mogelijkheid om de oorspronkelijke Italiaanse, resp. Spaanse nationaliteit terug te verwerven is namelijk niet aan een termijn gebonden.

Hoe groot is dan groep d)? Het zou mij niet verbazen, indien het bij groep d) zeker om miljoenen personen gaat. Ter illustratie van dit vermoeden wil ik een kleine passage uit Ch. Bergquist, Labor in Latin America, Stanford 1986 citeren: "Between 1857 and 1930 Argentina experienced a net immigration of perhaps three and a half million people. Before the First World War more than half were Italians, about a fourth Spaniards. In 1914 on much of pampa foreigners outnumbered Argentines two to one. In the same year three-fourths of the adult population of the city of Buenos Aires was foreign-born."

9. Uit het voorgaande blijkt, dat de Micheletti-beslissing van het Europese Hof tal van interessante vragen oproept. Van belang is echter, dat de principiële vrijheid van lidstaten om te beslissen, welke personen hun nationaliteit verwerven, door het Hof is onderstreept. Dit is van belang in een tijd, waarin meerdere lidstaten belangrijke wijzigingen van hun nationaliteitsrecht realiseren. Zo heeft immers Nederland recentelijk naturalisa-

tie tot Nederlander mogelijk gemaakt zonder dat nog geëist wordt dat de oude nationaliteit moet worden verloren; enkele weken geleden heeft de Raad van State verder een wetsontwerp ontvangen, waarin wordt voorgesteld om onder omstandigheden toe te staan, dat Nederlanders een vreemde nationaliteit verwerven zonder het Nederlanderschap verliezen. In Italië is op 15 augustus j.l. een nieuwe nationaliteitswet in werking getreden, waarin eveneens is bepaald, dat de Italiaanse nationaliteit niet wordt verloren, indien een vreemde nationaliteit wordt verworven (N.B.: dit gaat niet op, als een Italiaan Nederlander wordt, daar beide staten partij zijn bij het verdrag van Straatsburg van 1963; het verdrag gaat in zo'n geval voor, zodat een dergelijke Italiaan een monopatride Nederlander wordt). Door deze legislatieve maatregelen zal het aantal gevallen, waarin personen de nationaliteit van meer dan een lidstaat van de Europese Gemeenschap hebben, toenemen. Ook de grens tussen EG-burgers en niet-EG-burgers zal vervagen, daar een toenemend aantal personen zowel de nationaliteit van een EG-staat als van een niet-EG-staat zal hebben. Deze ontwikkeling bewerkstelligt, dat in elk geval de "persoonlijke" dimensie van de Europese Gemeenschap bepaald niet star is.

10. Last but not least verdient een bepaalde zin van het Hof in overweging nr. 10 onze aandacht:

"La définition des conditions d'acquisition et de perte de la nationalité relève, conformément au droit international, de la compétence de chaque Etat membre, compétence qui doit être exercée dans le respect du droit communautaire." In het Nederlands:

"De vaststelling van de voorwaarden voor het verkrijgen en het verlies van de nationaliteit behoort naar internationaal recht tot de bevoegdheid van de Lid-Staten, die deze bevoegdheid met inachtneming van het gemeenschapsrecht moeten uitoefenen."

De staten zijn geheel vrij hun nationaliteitsrecht te regelen in overeenstemming met het internationale recht. Dit is absoluut niets nieuws. Wat wordt echter bedoeld met de passage "die deze bevoegdheden met inachtneming van het gemeenschapsrecht moeten uitoefenen"? Welke beperkingen legt het gemeenschapsrecht de lidstaten op bij de regeling van hun nationaliteitsrecht? Twee soorten beperkingen zou ik mij kunnen voorstellen:

- a. Een lidstaat schendt gemeenschapsrecht, indien het nationaliteitsrecht van die staat dusdanig wordt gewijzigd, dat in andere lidstaten van de Europese Gemeenschap wonende onderdanen van die staat, die niet tevens de nationaliteit van een andere lidstaat van de Europese Gemeenschap bezitten, de nationaliteit verliezen. Deze abstracte opmerking dient door een voor-

beeld te worden toegelicht. Indien Nederland de verliesgrond van art. 15, sub c Rijkswet op het Nederlander-schap dusdanig zou willen wijzigen, dat de Nederlandse nationaliteit zou worden verloren door een persoon, die naast zijn Nederlandschap nog een andere nationaliteit bezit, indien de desbetreffende persoon gedurende een onafgebroken periode van 10 jaren in het buitenland woonachtig is, zou dat strijd met het gemeenschapsrecht kunnen opleveren. Denkbaar is dan immers, dat iemand die naast het Nederlandschap nog een niet-EG-nationaliteit bezit dan zijn Nederlandschap (en daardoor de bescherming van het EEG-verdrag) verliest, terwijl hij in een andere EG-staat woonachtig is. Wellicht moet men zelfs nog een stapje verder gaan. Staat ook ons huidige art. 15, sub c Rijkswet op het Nederlander-schap niet op gespannen voet met het EEG-verdrag? Stel iemand met de nationaliteit van een Lidstaat van de Europese Gemeenschap verwerft door naturalisatie of optie het Nederlander-schap. Geboren is hij in de staat waarvan hij ook de nationaliteit bezit. Indien hij nu weer terug verhuist naar zijn oorspronkelijke staat, verliest hij na daar 10 jaren onafgebroken te hebben gewoond weer zijn Nederlandse nationaliteit met alle daaraan verbonden rechten. Belemmert deze regeling niet het in beginsel aan iedere burger van een lidstaat, dus aan iedere Nederlander toekomende recht om zich in elke lidstaat van de Europese Gemeenschap te vestigen? Zo'n bipatride zal immers -gezien de dreigende nationaliteitsrechtelijke gevolgen- aarzelen om zich weer in zijn land van herkomst te vestigen. In een voorkomend geval lijkt me een prejudiciële vraag over de verenigbaarheid van art. 15, sub c Rijkswet Nederlandschap met het EEG-verdrag op zijn plaats.

- b. Een lidstaat schendt gemeenschapsrecht en wel de plicht tot loyaliteit (Gemeinschaftstreue; art. 5 EEG-verdrag), indien aan zeer grote groepen personen, die niet de nationaliteit van een lidstaat van de Europese Gemeenschap bezitten, de nationaliteit wordt verleend zonder daarover vooraf overleg te plegen met de Gemeenschap. Zo is verdedigbaar, dat het een schending van gemeenschapsrecht zou zijn, indien Nederland aan de gehele bevolking van Suriname of een aanmerkelijk deel van die bevolking het Nederlandschap zou verlenen zonder van te voren daarover de mening van Brussel te horen.

arrest na de publicatie van het Verdrag van Maastricht is gewezen en het Hof derhalve de tekst van de bij dat Verdrag behorende verklaring inzake de nationaliteit van de lidstaten zeker heeft gekend, mogen we de verklaring van de staats-hoofden kennelijk met een korrel zout nemen.

Prof. mr Gerard-René de Groot, hoogle-raar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Rijksuniversiteit Limburg

Uit deze relatief korte beschouwingen blijkt, dat het Micheletti-arrest van het Europese Hof kennelijk aanneemt, dat het gemeenschapsrecht consequenties kan hebben voor de nationaliteitsregelingen van de lidstaten. Daar het Micheletti-